

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษาอำเภอแม่สาย ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

บทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตของผู้วิจัยจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มเกษตรกรที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยจะทำการนำเสนอบทวิเคราะห์ในแต่ละตำบล ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ของแต่ละตำบลจะประกอบไปด้วยหัวข้อหลักสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน (ขอบเขตอำเภอในจังหวัดเชียงราย)
2. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 2.1 ประวัติความเป็นมา
  - 2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 3.1 การฝึกอบรม
  - 3.2 การประชุมสัมมนา
  - 3.3 การศึกษาดูงาน
  - 3.4 การทำแปลงสาธิต
  - 3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
  - 3.6 อื่นๆ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
  - 4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่
    - 4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม
    - 4.1.2 เจตคติ

4.1.3 การศึกษา

4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร

4.2. ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่

4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

4.2.3 การสนับสนุนของรัฐ

4.2.4 ผู้นำชุมชน

5. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยขอเสนอบทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่เหนือสุดของประเทศ มีเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนอยู่ทางตอนเหนือของภาคเปรียบเสมือนกำแพงธรรมชาติกั้นพรมแดนไทย พม่า และลาว แนวทิวเขาทอดยาวต่อเนื่องจากเทือกเขาหิมาลัย และเทือกเขาในแคว้นยูนนานของจีน ลงมาถึงแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำกก - อิงลาว เชียงรายมีพื้นที่กว่าร้อยละ ๕๐ เป็นภูเขาสูง เชียงรายเป็นจุดเริ่มต้นแห่งอาณาจักรล้านนาไทย มากมายด้วยเรื่องราวในอดีต ดินแดนที่พ่อขุนเม็งรายมหาราชเป็นผู้สร้างขึ้นจวบจนถึงปัจจุบันกับกาลเวลาที่ผ่านไปมาถึง ๗๔๐ ปี เชียงรายอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๘๒๘ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๑๑,๖๗๘.๔ ตารางกิโลเมตรสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๔๑๖ เมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดลำปาง และพะเยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และประเทศสหภาพพม่า

แนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีระยะทางรวม ๓๑๐ กิโลเมตร อยู่บริเวณอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น นอกจากนี้จังหวัดเชียงรายยังมีกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์

อาศัยอยู่ เช่น ไทลื้อ ไทเงิน ไทใหญ่ แม้ว กะเหรี่ยง อีเก้อ จีนฮ่อ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว ไร่โพด มันสำปะหลัง เป็นต้น

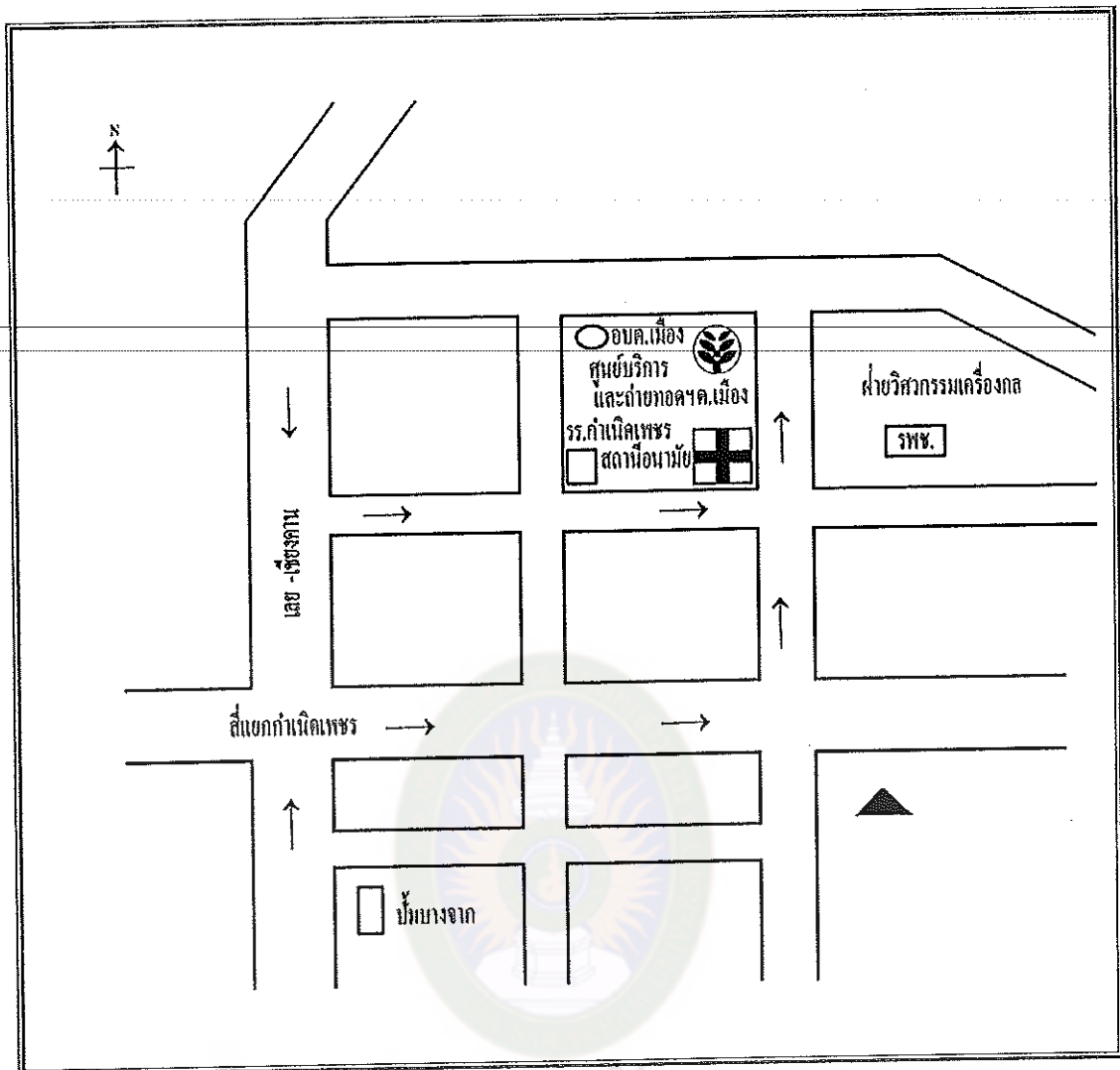
ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงระหว่างภูเขา อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๔๑๖ เมตร ลักษณะพื้นที่เป็นท้องกระทะ ขนานกับแนวถนนพหลโยธิน มีพื้นที่ราบใช้เพาะปลูกประมาณร้อยละ ๓๐.๗ จัดอยู่ประเภทเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ มีที่ราบมีระดับสูงสุด คือ ที่ราบแม่น้ำลาวตอนใต้ของอำเภอเวียงป่าเป้า ส่วนบริเวณที่ราบมีระดับต่ำสุด คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง ทางตอนใต้ของอำเภอเชียงของ เฉลี่ยระดับความสูงในพื้นที่ราบประมาณ ๔๑๖ เมตร จากระดับน้ำทะเล

จังหวัดเชียงรายได้รับอิทธิพลจากลมทะเลน้อยมาก เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง และป่าไม้ ทำให้อุณหภูมิและฤดูกาลแตกต่างกันมาก โดยมีฤดูกาลต่างๆ ได้แก่ ฤดูร้อน ฝน และหนาว

ปัญหาในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เกษตรกรมีปัญหากับการทำกรเกษตร ได้แก่ ปัญหาฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำการเกษตร การใช้สารเคมี ปัญหาการเกิดโรคระบาดในศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาด้านการตลาดที่จะรองรับผลผลิตการเกษตร

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 2 ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่แสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

เริ่มต้นด้วยความเรียบง่ายตามวิถีความพอเพียงด้วยการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ตั้งแต่ปี พ.ศ 2545 ในเนื้อที่ 15 ไร่ ที่แบ่งส่วนทำนาข้าว 10 ไร่ มีการสร้างเล้าไก่เลี้ยง ไก่พื้นบ้าน เลี้ยงเป็ด แบ่งจุดสระน้ำที่มีขนาดพอเหมาะสามารถเก็บกักน้ำฝนเอาไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี เป็นแหล่งเลี้ยงปลาเอาไว้กินในครอบครัว ภายในกลุ่มจะมีการปรึกษาวางแผนกันให้มีความสำคัญกับกับความคิดของทุกคน มีการปฏิบัติโดยยึดหลักทางสายกลางตามกำลังกาย กำลังเงิน ที่จะสามารถทำได้ มีสมาชิกทั้งหมด 9 คน ต่อมากลุ่มสมาชิกได้รับการส่งเสริมโครงการเกษตรผสมผสานเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสมตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานการเกษตรอำเภอ เพราะเนื่องจากพื้นที่การเกษตร

ของตำบล มีความเหมาะสมที่จะดำเนินงาน โครงการเกษตรผสมผสาน และเป็นการสร้างอาชีพให้เกษตรกรได้มีงานทำตลอดทั้งปี มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงได้มีสมาชิกร่วมโครงการเพิ่มขึ้นเป็น 30 คน

1.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิก ได้แก่ การทำไร่ นา ปลูกข้าว ทำปุ๋ยชีวภาพปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการปลูกพืชสมุนไพร พืชผักสวนครัวทั้งที่ว่างบริเวณบ้านและหัวไร่ปลายนา ปลูกไม้ผล เช่น ลำไย มะม่วง กระท้อน ฝรั่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาในบ่อน้ำเลี้ยง เป็ด ไก่ เพื่อไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี กิจกรรมการเกษตรทั้งหมดใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่ขุดเป็นสระเก็บน้ำเอาไว้ ส่วนใหญ่เกษตรกรเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริมแมลงพื้นบ้าน ได้แก่ ผึ้ง มิม จิ้งหรีด แมงกระซอน แมงจิ้งหูน แมลงด้บเต่า แมงดา แมงคาม จักจั่น ฯลฯ ซึ่งแมลงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูกที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

1.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้มาจากสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยมีการส่งเสริมให้มีการจัดพื้นที่ในการทำไร่ นาให้เหมาะสม ส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เอง และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ปลาจากสำนักงานเกษตรจังหวัด นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเกษตรกรเผยแพร่ให้ความรู้ในด้านการทำแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน

1.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นด้วยกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะผลตอบแทนที่คุ้มค่าน่ามากกว่าการทำเกษตรชนิดเดียว ทำให้ให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ และเป็นการจัดสรรพื้นที่ไร่นาที่ใช้ในการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยในการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรได้ยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้เกษตรกรอยู่ได้ พออยู่ พอกิน

1.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

เกษตรกรในกลุ่มให้ความร่วมมือกันดี โดยเฉพาะผู้นำของกลุ่ม ในกลุ่มจะเข้าร่วมวางแผนในการทำการเกษตร เข้าร่วมพูดคุยในเรื่องของตลาดที่จะนำผลผลิตออกไปวางขาย ทั้งนี้โดยยึดหลักกันว่า เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมจึงจะเกิดการเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะถ้าไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติก็จะไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้

1.3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้เข้าร่วมโครงการของรัฐ ส่วนใหญ่เป็นโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรและกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรหรือโครงการอื่นๆ

1.3.1 การฝึกอบรม

ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมที่เกษตรกรจัดขึ้นภายในตำบลแม่สาย ในเรื่องการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียน ผู้เข้าร่วมอบรมมีทั้งเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตร วิทยากรที่เป็นเจ้าหน้าที่และเกษตรกร โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสม ในเรื่องการจัดพื้นที่การเกษตร การงดใช้สารเคมีในไร่นาและให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ จัดอบรมที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่สาย โดยมีวิทยากรที่มีความรู้มาให้การบรรยาย

1.3.2 การประชุมสัมมนา

จัดโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ จะมีการประชุม 2 ครั้ง/สัปดาห์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนา ทำสวน และการทำไร่นาสวนผสม ส่วนใหญ่จัดโดยกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ มาบรรยายให้ความรู้ แล้วให้เกษตรกรนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

1.3.3 การศึกษาดูงาน

ไปดูงานการทำไร่นาสวนผสม ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไปดูงาน 1 วัน สมาชิกได้นำข้อมูลที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและปรับปรุงการเกษตรภายในหมู่บ้าน แต่เป็นการไปดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะจัดดูงานในไร่นาสวนผสม โดยดูรูปแบบการใช้ที่ดิน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างเต็มที่

1.3.4 การทำแปลงสาธิต

ได้รับการสนับสนุนแปลงสาธิตจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีเมืองชุม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้มีการปรับพื้นที่ วางแผนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการวางผังฟาร์มมีการทำแปลงสาธิตเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสม และเป็นแหล่งการเรียนรู้ของอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งแปลงสาธิตตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วในเรื่องของการจัดสรรที่ดินของเกษตรกร

1.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เข้าร่วมอบรมที่สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดขึ้น หลังจากการเข้าร่วมอบรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล และได้มีการเผยแพร่ข้อมูล โดยการใช้หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็เคยได้รับเอกสารคำแนะนำในเรื่องการทำไร่นาสวนผสมจากหน่วยงานเกษตรของจังหวัด โดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นชักชวน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย

1.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.1.1 ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ภาครัฐจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การทำแปลงสาธิตและการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ส่วนมากจะเป็นเจ้าของจัดแปลงการ

เกษตรกรนั้น ๆ เข้าร่วมกิจกรรม เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ภาครัฐจัดขึ้น เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มมีตำแหน่งทางสังคม เช่น ประธานกลุ่ม สำหรับระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสำคัญมาก สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความเสียสละ และมีเวลาพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดได้

1.4.1.2 ในด้านเจตคติในด้านของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความเข้าใจในหลักการเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นรู้จักจัดสรรที่ดินและใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และทำให้มีเงินออม นอกจากนี้เกษตรกรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมาโดยตลอด

1.4.1.3 สมาชิกกลุ่มอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมทำกิจกรรมจะเป็นเกษตรกรรุ่นของวัยกลางคน ผู้ที่เข้าอบรมเป็นผู้ที่ทำการเกษตรอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นคนที่ขยัน สมาชิกในกลุ่มจะไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะจะทำงานตลอดปี ถ้าวินจากการทำนาที่จะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อจะหารายได้จากการทำงานจากฤดูกาลทำนา แม้แต่เวลาที่จะเปิดฟังข่าวสารทางสังคมยังไม่มีเวลาที่จะได้ฟังและรับรู้เท่าไร จะมีเวลาว่างในช่วงเช้ามีคและช่วงค่ำ

1.4.1.4 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะเห็นว่าผู้ที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนี้แล้วจะไม่อดตายและมีเงินเก็บ เงินออมเพื่อที่จะใช้จ่ายในอนาคต แต่เกษตรกรที่เป็นหนี้ยังมองไม่เห็นทางแก้ปัญหาในการทำการเกษตร เกษตรกรจึงคิดว่าการใช้สารเคมีเพราะจะเป็นสิ่งที่จะให้ได้ผลผลิตที่ดีและขายได้ราคา แต่เกษตรกรว่าเป็นความคิดที่ผิด และเกษตรกรจึงมุ่งหาเน้นการหารายได้ มาเป็นการจัดการให้รายได้เหลือจากรายจ่ายรวมถึงความสำคัญในการใช้จ่าย

1.4.1.5 สมาชิกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรับข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการเกษตร ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ ไม่มีการปิดกั้นการรับข้อมูลข่าวสาร

1.4.2 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.2.1 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้มีการกระตุ้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ รวมถึงการที่รัฐเข้ามาสนับสนุนโครงการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เช่น การลดใช้สารเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทางกลุ่มจัดทำขึ้นเอง เป็นต้น

1.4.2.2 ผู้นำชุมชนและเครือข่ายเข้ามามีบทบาทไม่มากนัก โดยส่วนมากจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

1.4.2.3 ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนการเกษตร หรือให้เกษตรกรตื่นตัวในการเข้ากิจกรรมทางการเกษตรร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทางด้านการพัฒนาอาชีพทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผู้นำของชุมชนแนะนำให้เกษตรกรทดลองทำกิจกรรมที่ไม่

ใช้สารเคมีในการปลูกพืช เจ้าหน้าที่ของรัฐของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกษตรกร เกษตรกร ได้ร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดอย่างต่อเนื่อง

1.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

1.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

1.5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นาน

นัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

1.5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแหล่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

1.5.1.3 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล

1.5.1.4 อยากให้มีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ดีและเพียงพอ

1.5.1.5 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช

1.5.1.6 อยากให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย

1.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

1.5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

1.5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ

1.5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม

1.5.2.4 เจ้าหน้าที่ต้องทราบข้อมูลของเกษตรกรที่ตนรับผิดชอบว่าเกษตรกรมีความต้องการอะไรและเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.5.2.5 การเรียนรู้เน้นการปฏิบัติจริงในแปลง ดูแปลงที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและปรับใช้ในแปลงของตนเอง

1.5.2.6 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอต่อกิจกรรมที่จัดเพื่อจะได้ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และควรใช้วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญทางการเกษตรโดยตรง

2. ภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาดังที่กล่าวมา สามารถนำผลการวิเคราะห์มาทำการวิเคราะห์เป็นภาพรวม ดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

จากข้อมูลพื้นฐานของอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของแต่ละตำบลมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ตำบลแม่สายและตำบลศรีเมืองชุม เป็นพื้นที่ภูเขาลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง ยกเว้นตำบลโป่งผา พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขา เมื่อฝนตกติดต่อกันหลายวันจะทำให้เกิดน้ำไหลบ่าท่วมไร่ และพื้นที่เป็นหุบเขาที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ราบมีส่วนน้อย เพราะอากาศมีความเย็นตลอดปี การชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝน อาชีพหลักของแต่ละตำบลเป็นอาชีพเกษตรกร คือ การปลูกข้าว การปลูกข้าวโพด ปลูกพริก ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นและยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว กระบือ สุกร เป็ดและไก่ แต่ละตำบลจะมีการรวมกลุ่มกันทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การถือครองที่ดินส่วนมากจะเป็นที่ดินของตนเอง การเช่าที่ดินจะมีส่วนน้อย ในส่วนการคมนาคม ส่วนใหญ่มีถนนหนทางที่เชื่อมต่อทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกอำเภอ ทางด้านการตลาดในการรับซื้อหรือขายสินค้าทางการเกษตร ตำบลแม่สายก็จะนำสินค้าที่ผลิตได้ส่งไปขายที่ตลาด จะมีส่วนน้อยที่มีพ่อค้ามารับซื้อสินค้าที่ไร่

ปัญหาหลักทางการเกษตร ได้แก่ การกักกร่อนของดินได้ง่าย ดินไม่มีศักยภาพไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืช เนื่องจากเป็นดินต้น มีหินโผล่ที่ผิวดินเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ (ดินเสื่อมคุณภาพ) เนื่องจากการชะล้างหน้าดินสูง ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง และการทำการเกษตรยังต้องอาศัยน้ำฝน ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูง เช่น น้ำมัน ปุ๋ยเคมี พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สารเคมีกำจัดวัชพืช ผลผลิตเฉลี่ยที่ต่ำ ปัญหาฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำการเกษตร การใช้สารเคมี ปัญหาการเกิดโรคระบาดในศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาด้านการตลาดที่จะรองรับผลผลิตการเกษตร

2.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการศึกษาของแต่ละตำบล

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจากข้อมูลพื้นฐานอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า อาชีพหลักของเกษตรกรในเขตพื้นที่ราบสลับกับภูเขานี้ คือ การทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ยืนต้นและการเลี้ยงสัตว์ มีการทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เกษตรผสมผสานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีในสัดส่วนที่มีในปริมาณน้อยมาก การทำการวิจัยและการสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลจะมีเกษตรกรที่เป็นผู้นำ คือ ประธานกลุ่มเป็นผู้ให้ข้อมูล

มีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรของแต่ละตำบล มาให้การสนับสนุน ให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเข้าร่วม โครงการการทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แต่การรวมกลุ่มของสมาชิกในแต่ละตำบลมีพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันแต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านของเจตคติ

2.2.2 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่า เกษตรกรมีส่วนน้อยที่ยังไม่เห็นด้วยเพราะยังไม่เข้าใจในหลักการและการเข้ามาช่วยแก้ปัญหาที่เกษตรกรส่วนนี้ประสบอยู่ และเกษตรกรยังไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมถึงการใช้สารเคมีในไร่นาอยู่ ซึ่งถ้าจะให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการคิดแล้วมีเจตคติที่ดีต้องใช้เวลาอดทนและต้องมีการยกตัวอย่างเกษตรกรที่เขาประสบความสำเร็จให้เกษตรกรเหล่านี้เป็นตัวอย่าง

2.2.3 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

สำหรับการมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี มีการเข้าร่วมในการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การร่วมทำแปลงสาธิตและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีเพียงเกษตรกรของตำบลแม่สายและตำบลศรีเมืองชุมเท่านั้น ที่ไม่เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมของกลุ่ม เช่น การไปศึกษาดูงานก็จะมีเพียงสมาชิกที่ว่างจากการทำไร่ ของตนเองเท่านั้นที่ไปหรือบางครั้งก็มีไปบ้าง ไม่ไปบ้าง การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารก็ไม่ต่อเนื่อง เพราะต่างคนก็ต่างทำกิจกรรมของตนเอง ทำให้ไม่มีเวลาที่จะรวมกลุ่มการทำกิจกรรมทางการเกษตร

2.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษารายละเอียดในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับบทบาท ของสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลต่างๆ เหล่านั้น แล้วนำข้อมูลมาเป็นดัชนีบ่งชี้ ระดับการมีส่วนร่วม แล้วสรุปได้ดังนี้

2.3.1 การฝึกอบรม

จากการรวบรวมข้อมูลทั้ง 5 ตำบล พบว่า เกษตรกรให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมอบรมที่ทางเจ้าหน้าที่ของภาครัฐจัดขึ้น คนที่เข้าฝึกอบรมจะมาจากการคัดเลือกจากสมาชิกในกลุ่ม โดยส่วนมากจะเป็นประธานกลุ่มและคณะกรรมการ บางคนเท่านั้นที่จะเข้าฝึกอบรมด้วยเป็นประจำ มีตำบลโป่งผา ที่มีการฝึกอบรมโดยการเน้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วม โดยการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในลักษณะนี้เกษตรกรไม่ค่อยให้ความสนใจ เพราะเกษตรกรไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่ถ้าเป็นการฝึกอบรมแล้วมีการสาธิตให้เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติจริง จะทำให้เกษตรกรมีความสนใจมากกว่า เพราะจะได้นำเอาความรู้มาลองปฏิบัติเองได้

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียด โดยใช้ดัชนีบ่งชี้จากบทที่ 3 มาวิเคราะห์จากภาพรวมในกิจกรรมการฝึกอบรม สรุปตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

2.3.1.1 ร่วมรับรู้ คือ สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมใดๆ บางจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ และสมาชิกทุกคนก็เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีตัวแทนของกลุ่มเข้าร่วม

2.3.1.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเลือกหัวข้อที่ต้องการฝึกอบรม แต่จากภาพรวมข้อมูลทั้ง 5 ตำบล แล้วปรากฏว่ากรมเกษตรกรรมไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือเลือกหัวข้อที่จะฝึกอบรมได้เลย หัวข้อที่นำมาฝึกอบรมจะมาจากเจ้าหน้าที่จากทางภาครัฐจัดให้เกษตรกรเอง

2.3.1.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรม มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติในระหว่างที่เจ้าหน้าที่มาฝึกอบรม จากการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 ตำบลส่วนใหญ่ได้มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงในระหว่างที่เจ้าหน้าที่มาบรรยาย

2.3.1.4 ร่วมกับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมฝึกอบรมแล้วสามารถนำเอาความรู้ที่ได้มาจากการฝึกอบรมแล้วได้ลงมือปฏิบัติจริง กลับมาใช้ทดลองปฏิบัติเอง จากการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 ตำบล เกษตรกรในตำบลแม่สาย และตำบลโป่งผา ได้นำเอาความรู้ด้านการทำไร่นาสวนผสม และเรื่องการใช้สารเคมีในไร่นา ส่วนในตำบลอื่นๆ ก็จะมีการจัดอบรมในหัวข้อที่คล้ายคลึงกัน

2.3.1.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรมได้มีโอกาสร่วมกันสรุปและประเมินผลความรู้จากการเข้าร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมมาแล้ว และสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติได้ พบว่า มีกลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มใน 5 ตำบล นำผลการสรุปที่ได้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติเองในชีวิตประจำวันได้

2.3.2 การประชุมสัมมนา

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ตำบล ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ถึงแนวคิดที่มีต่อการเข้าร่วมประชุมสัมมนาของเกษตรกรว่ามีเกษตรกรใน 2 ตำบล คือ เกษตรกรในตำบลแม่สาย และตำบลโป่งผา มีแนวคิดว่าการจัดประชุมสัมมนามีการจัดบ่อยมาก ทำให้เสียเวลา เกษตรกรจึงไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรม จึงทำให้เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือ

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้จากบทที่ 3 มาวิเคราะห์ในกิจกรรมการประชุมสัมมนา สรุปตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

2.3.2.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมการประชุม สัมมนาขึ้น แล้วสมาชิกให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมสัมมนา พบว่า มีเกษตรกรจากทุกกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมประชุมสัมมนา

2.3.2.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการเลือกหัวข้อ เลือกสถานที่ และวันเวลาที่เข้าร่วมประชุมสัมมนาด้วยตัวเอง พบว่า ไม่มีเกษตรกรจากกลุ่มตัวอย่างจากตำบลใดได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการเลือกหัวข้อ สถานที่และวันเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรมเองได้เลย โดยมากแล้วจะเป็นเจ้าหน้าที่ตัดสินใจเอง

2.3.2.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจาก 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่สาย ตำบลศรีเมืองชุม และตำบลโป่งผา ได้มีโอกาสจากการที่ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาแล้วได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แล้วนำไปปฏิบัติตามได้จริง

2.3.2.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ จากการประชุมสัมมนา พบว่า มีกลุ่มเกษตรกรในทุกตำบลส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ทุกครั้งที่เจ้าหน้าที่ทางรัฐจัดขึ้น แต่มีเพียงเกษตรกรในตำบลแม่สายและตำบลศรีเมืองชุม เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนาเพราะคิดว่าการเข้าร่วมประชุมสัมมนา ดังกล่าวไม่ให้ประโยชน์โดยตรงกับความต้องการที่เกษตรกรต้องการ และทำให้เกษตรกรเสียเวลาที่ต้องเข้าประชุมสัมมนา

2.3.2.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสที่เกี่ยวกับการเสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดประชุมสัมมนาและได้มีโอกาสร่วมหารือแล้วสรุปผลการประชุม สัมมนาด้วย พบว่า ไม่มีเกษตรกรกลุ่มใดได้มีโอกาสร่วมปรึกษาหารือ หรือสรุปผลการประชุม สัมมนาใดๆเลย

2.3.3 การศึกษาดูงาน

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของกลุ่มเกษตรกรใน 5 ตำบล เกษตรกรไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นถึงความต้องการที่จะสามารถเลือกสถานที่การศึกษาดูงานเองได้ ทุกครั้งที่จะไปศึกษา ดูงาน เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้เลือกให้เองทั้งหมด มีแต่การที่จะคัดเลือกคนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมไปศึกษา ดูงานที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสคัดเลือกกันเองได้ จากการวิเคราะห์แล้วมีเกษตรกรในตำบล แม่สายเท่านั้นที่หลังจากการกลับมาจากการไปศึกษาดูงานแล้วเกษตรกรเกิดความเบื่อหน่ายแล้วไม่ ค่อยให้ความสนใจ ทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะ เจ้าหน้าที่จัดให้ไปดูงานในสถานที่ที่สภาพแวดล้อมไม่เหมือนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของ เกษตรกร ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้และยังไม่มีผลสรุปจากการที่ไม่ไปศึกษา ดูงานระหว่างเกษตรกร

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์ในกิจกรรมการ ศึกษาดูงานสรุปการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

2.3.3.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมการไปศึกษาดูงานแล้ว สมาชิกได้ให้ความร่วมมือเข้าร่วมไปศึกษาดูงาน พบว่า เกษตรกรจากทุกกลุ่มได้รับรู้ว่าจะมีการจัด กิจกรรมไปศึกษาดูงาน และได้ส่งตัวแทนไปร่วมศึกษาดูงานด้วย

2.3.3.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสที่จะเลือกสถานที่ไปดูงาน พบว่า เกษตรกรในทุกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ตำบล ไม่มีโอกาสที่จะเสนอถึงความต้องการของกลุ่มเลย เพราะจะมีแต่เจ้าหน้าที่เลือกให้เป็นผลทำให้เกษตรกรในตำบลแม่สายไม่เสนอความต้องการที่จะ เข้าร่วมโครงการ

2.3.3.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกร ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการไปศึกษาดูงาน จากสถานที่จริงแล้วได้ซักถามพูดคุยกับเจ้าของแปลงสาธิต พบว่า มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในตำบล ศรีเมืองชุมเท่านั้นที่ได้มีโอกาสซักถามพูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเจ้าของแปลง สาธิต

2.3.3.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในกิจกรรมไปศึกษาดูงาน และได้มีคนนำเอาความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ จากสิ่งที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เกษตรกรทุกกลุ่มตัวอย่างได้ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน แต่มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในเขต ตำบลแม่สาย ที่หลังจากการกลับมาจากการไปดูงานและมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และ ประสบการณ์แต่ไม่มีการนำเอาความรู้จากการไปศึกษาดูงานนำไปทดลองปฏิบัติตาม

2.3.3.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงาน หลังจากการกลับมาจากการศึกษาดูงานแล้วได้มีโอกาสร่วมกันสรุปผลจากการไปศึกษาดูงานแล้ว นำเอาข้อสรุปไปเสนอให้สมาชิกในกลุ่มได้ทราบต่อไปอีก พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม ทุกกลุ่มได้เพียงข้อสรุป แต่ไม่มีการนำไปเสนอต่อ

2.3.4 การทำแปลงสาธิต

จากภาพรวมข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 ตำบล สามารถสรุปภาพรวมได้ว่าการทำแปลง สาธิต ซึ่งได้รับแปลงสาธิตจากหน่วยงานของรัฐในทุก 5 ตำบล กิจกรรมการทำแปลงสาธิตเป็น กิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติเองทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์และ การทำแปลงสาธิตยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร มีการทำแปลงสาธิตที่ตำบล แม่สาย เป็นแปลงสาธิตเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสมได้เปิดเป็นแปลงสาธิตให้สมาชิกและบุคคล ทั่วไปเข้ามาเรียนรู้และจัดเป็นจุดการศึกษาดูงานของจังหวัดเชียงราย

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียด โดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาร่วมวิเคราะห์จากภาพรวม ในกิจกรรมการทำแปลงสาธิต สรุปตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้ ดังนี้

2.3.4.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแปลง สาธิต พบว่า กลุ่มเกษตรกรใน 5 ตำบล ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการทำแปลงสาธิตแล้วมีการทำ แปลงสาธิตทุกกลุ่ม

2.3.4.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับ เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกพื้นที่ในการทำแปลงสาธิต พบว่า ไม่มีเกษตรกรกลุ่มใดได้มีโอกาสเลือก พื้นที่ทำแปลงสาธิตเอง เพราะเจ้าหน้าที่จะเป็นคนเลือกพื้นที่ให้

2.3.4.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทำแปลงสาธิต เช่น การ ปลูกพืช การวางแผนการจัดพื้นที่และการดูแลแปลงสาธิต พบว่า ทุกกลุ่มเกษตรกรได้มีส่วนร่วมใน การทำแปลงสาธิต

2.3.4.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรมีโอกาสเรียนรู้จากการทำแปลงสาธิต เพราะแปลงสาธิตเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ พบว่า มีเกษตรกรในกลุ่มได้ร่วมรับผลประโยชน์จากการทำแปลงสาธิต เพราะเป็นแหล่งการเรียนรู้ร่วมกัน

2.3.4.5 ร่วมประเมิณผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีการพูดคุยสรุปผลที่ได้จากการทำแปลงสาธิตและมีการขยายผลสรุปต่อ พบว่า ไม่มีกลุ่มเกษตรกรในตำบลใดได้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนี้เลย

2.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในภาพรวมของเกษตรกรใน 5 ตำบล กิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ ได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่มสมาชิกด้วยกันเอง เป็นต้น และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่ หอกระจายข่าว เอกสารแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หนังสือพิมพ์ และรายการเกษตรทางวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น กิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้นเมื่อได้กลับจากการไปดูงาน จะมีตำบลแม่สาย และตำบลศรีเมืองชุม ที่ได้นำความรู้มาเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในชุมชนได้ทราบเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง

จากภาพรวมเมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดขั้นตอนของการมีส่วนร่วม โดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

2.3.5.1 ร่วมรับรู้ คือ สมาชิกในกลุ่มรับทราบว่าจะมีการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการทำการเกษตร ทุกกลุ่มก็จะเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข่าวสารในชุมชน

2.3.5.2 ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ คือ กลุ่มสมาชิกในการเลือกสถานที่ เวลา ในการสนทนา และพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ในการจัดกิจกรรมทุกครั้งสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น

2.3.5.3 ร่วมปฏิบัติ คือ สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกรับทราบ

2.3.5.4 ร่วมรับผลประโยชน์ คือ เมื่อสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์ ที่จะนำไปสู่ความพัฒนากลุ่มของตนเอง และก็จะมีส่วนของการตลาดเพิ่มขึ้น

2.3.5.5 ร่วมประเมิณผล คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ที่ได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันและนำผลจากการพูดคุยไปทดลองปฏิบัติในแปลงสาธิตที่ที่จะได้ผลร่วมกัน

2.4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ข้อมูลในพื้นที่ 5 ตำบล แสดงให้เห็นว่า การที่เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ระดับการมีส่วนร่วมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

2.4.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยในตัวเกษตรกร ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม เจตคติ การศึกษา และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

2.4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ประธานกลุ่ม คณะกรรมการ เลขานุการหรือตำแหน่งทางสังคมของผู้นำเกษตรกรในภายในตำบล พบว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนใหญ่สมาชิกจะคัดเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมดังกล่าวให้ความร่วมกิจกรรม เพราะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม

2.4.1.2 เจตคติ เป็นเจตคติของคนส่วนใหญ่ของกลุ่มที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเจตคติต่อการมีส่วนร่วม จากการศึกษพบว่า กลุ่มที่มีเจตคติที่เห็นด้วยกับการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการที่ทำให้เกษตรกรมีอาหารพอเพียง พออยู่พอกินเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภทที่จัดขึ้น โดยทั้งภาครัฐ หน่วยงานอื่น ๆ หรือที่จัดเอง และมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์

2.4.1.3 การศึกษา สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีการศึกษาใกล้เคียงกัน คือ จบการศึกษาแค่ ป.4 – ป.6 แต่สมาชิกในกลุ่มก็มีความชำนาญในด้านการเกษตรเป็นอย่างดี จึงไม่มีความวิตกในการลงมือปฏิบัติแต่จะมีการปฏิบัติที่ผิด เช่น การใช้สารเคมี จึงทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ตกต่ำ จึงต้องเข้ารับการอบรม

2.4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร จากการเข้ารับการอบรม สมาชิกก็จะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาเผยแพร่ให้แก่สมาชิกในชุมชนได้ทราบ ถ้าผู้นำกลุ่มมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก กลุ่มนั้นก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าและได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่า

2.4.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ การสนับสนุนของภาครัฐ และผู้นำชุมชน เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เน้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้ที่รับผิดชอบอำเภอ ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมการเกษตรในทุกด้าน ที่รวมถึงการส่งเสริมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

คือ... เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัด... เจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และเจ้าหน้าที่การเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของตำบล เพราะเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมทำให้เกษตรกรเรียนรู้การเกษตรพอเพียงในทิศทางที่ถูกต้องและตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร

2.4.2.2 การสนับสนุนของรัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่การศึกษา และมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกร

2.4.2.3 ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักระบุว่า มีบทบาทสำคัญในการชักชวน กระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและการมีอาชีพใหม่ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

2.5 แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 5 พื้นที่ตำบล ดังนี้

2.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่

2.5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นานนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

2.5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแหล่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.5.1.3 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล

2.5.1.4 ระบบชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝนตามฤดู

2.5.1.5 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช

2.5.1.6 อยากให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย

2.5.1.7 ผลผลิตมีคุณภาพต่ำเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

2.5.1.8 ขาดกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางถูกเอารัดเอาเปรียบ

2.5.1.9 ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรฯ แผ่นใหม่ เกษตรผสมผสาน

2.5.1.10 การขาดอาชีพเสริมและการขาดเมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพ

2.5.1.11 ดินมีคุณภาพต่ำ

2.5.1.12 เกษตรกรไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

2.5.1.13 ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว และมีการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต

2.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ได้แก่

2.5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

2.5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ

2.5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม

2.5.2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้เกษตรกรทดลองปฏิบัติจริงในแปลงสาธิต

2.5.2.5 ในด้านงบประมาณ รัฐควรที่จะเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.5.2.6 ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากเข้าร่วมโครงการ จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ แล้วเห็นผลจริงสามารถช่วยพวกเขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เขาได้ เช่น ช่วยแก้ปัญหาสินค้าล้นตลาด ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

2.5.2.7 เจ้าหน้าที่ที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ อบรม ให้กับเกษตรกรควรสร้างความคุ้นเคย เป็นกันเองกับเกษตรกรด้วย เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร